

Coordonator: Vasile Bozeșan
Colectiv: Dragoș Călin, Ionuț Militaru, Roxana-Maria Călin,
Mihaela Vasiescu, Lavinia Cîrciumaru, Lucia Zaharia,
Paula-Andrada Coțovanu, Florin Mihăiță, Cristina Radu,
Cristinel Ghigheci, Victor Constantinescu, Alexandra Neagu,
Beatrice Ramașcanu și Alexandra Lăncrănjan

Libertatea de exprimare

**Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor
Omului pronunțate în cauzele împotriva României**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CUPRINS

<i>Cuprins alfabetic</i>	7
Considerații privind libertatea de exprimare reflectată în cauzele împotriva României.....	9
<i>Consecințele hotărârilor</i>	31
1. Cauza Dalban c. României , nr. 28114/95, (hot.), 28 septembrie 1999.....	36
2. Cauza Constantinescu c. României , nr. 28871/95, (hot.), 26 noiembrie 2000	39
3. Cauza Sabou și Pârcălab c. României , nr. 46572/99, (hot.), 28 septembrie 2004	43
4. Cauza Cumpănă și Mazăre c. României , nr. 33348/96, (hot.), 17 decembrie 2004	48
5. Cauza Ivanciuc c. României , nr. 18624/03, (dec.), 08 septembrie 2005.....	52
6. Cauza Stângu și Scutelnicu c. României , nr. 53899/00, (hot.), 31 ianuarie 2006	57
7. Cauza Boldea c. României , nr. 19997/02, (hot.), 15 februarie 2007	61
8. Cauza Barb c. României , nr. 5945/03, (hot.), 07 octombrie 2008	67
9. Cauza Folea c. României , nr. 34434/02, (hot.), 14 octombrie 2008	71
10. Cauza Petrina c. României , nr. 78060/01, (hot.), 14 octombrie 2008	77
11. Cauza Mihaiu c. României , nr. 42512/02, (hot.), 04 noiembrie 2008	85
12. Cauza Enescu și S.C. Editura Orizonturi S.R.L. c. României , nr. 9585/04, (hot.), 25 noiembrie 2008	88
13. Cauza Marin c. României , nr. 30699/02, (hot.), 03 februarie 2009.	92
14. Cauza Toma c. României , nr. 42716/02, (hot.), 24 februarie 2009	96
15. Cauza Băcanu și S.C. "R" S.A. c. României , nr. 4411/04, (hot.), 03 martie 2009	100
16. Cauza Rache și Ozon c. României , nr. 21468/03, (hot.), 31 martie 2009	110

17. Cauza <i>Ieremiov c. României (nr. 1)</i> , nr. 75300/01, (hot.), 24 noiembrie 2009	114
18. Cauza <i>Ieremiov c. României (nr. 2)</i> , nr. 4637/02, (hot.), 24 noiembrie 2009	119
19. Cauza <i>V.D. c. României</i> , nr. 7078/02, (hot.), 16 februarie 2010.	124
20. Cauza <i>Antică și S.C. “R” S.A. c. României</i> , nr. 26732/03, (hot.), 02 martie 2010	126
21. Cauza <i>Papaionopol c. României</i> , nr. 17590/02, (hot.), 16 martie 2010	135
22. Cauza <i>Cârlan c. României</i> , nr. 34828/02, (hot.), 20 aprilie 2010 .	147
23. Cauza <i>Dumitru c. României</i> , nr. 4710/04, (hot.), 01 iunie 2010 .	154
24. Cauza <i>Andreescu c. României</i> , nr. 19452/02, (hot.), 08 iunie 2010	161
25. Cauza <i>Cornelia Popa c. României</i> , nr. 17437/03, (hot.), 29 martie 2011	171
26. Cauza <i>Șipoș c. României</i> , nr. 26125/04, (hot.), 03 mai 2011	175
27. Cauza <i>Stănciulescu c. României</i> , nr. 14621/06, (dec.), 22 noiembrie 2011	180
28. Cauza <i>Tănăsoaica c. României</i> , nr. 3466/03, (dec.), 13 decembrie 2011	183
29. Cauza <i>Antonescu c. României</i> , nr. 31029/05, (hot.), 21 februarie 2012	186
30. Cauza <i>Goldstein și S.C. Ring Press S.R.L. c. României</i> , nr. 877/04, (dec.), 10 aprilie 2012	190
31. Cauza <i>Frăsilă și Ciocârlan c. României</i> , nr. 25329/03, (hot.), 10 mai 2012	193
32. Cauza <i>Tănăsoaica c. României</i> , nr. 3490/03, (hot.), 16 iunie 2012	209
33. Cauza <i>Ileana Constantinescu c. României</i> , nr. 32563/04, (hot.), 11 decembrie 2012	219
34. Cauza <i>Bucur și Toma c. României</i> , nr. 40238/02, (hot.), 08 ianuarie 2013	225
35. Cauza <i>Ciuvică c. României</i> , nr. 29672/05, (dec.), 15 ianuarie 2013	258
36. Cauza <i>Bugan c. României</i> , nr. 13824/06, (hot.), 12 februarie 2013	261
37. Cauza <i>Niculescu-Dellakeza c. României</i> , nr. 5393/04, (hot.), 26 martie 2013	265

CUPRINS ALFABETIC

1. Cauza <i>Andreescu c. României</i> , nr. 19452/02, (hot.), 08 iunie 2010	161
2. Cauza <i>Antică și SC “R” SA c. României</i> , nr. 26732/03, (hot.), 02 martie 2010	126
3. Cauza <i>Antonescu c. României</i> , nr. 31029/05, (hot.), 21 februarie 2012	186
4. Cauza <i>Barb c. României</i> , nr. 5945/03, (hot.), 07 octombrie 2008	67
5. Cauza <i>Băcanu și S.C. “R” S.A. c. României</i> , nr. 4411/04, (hot.), 03 martie 2009	100
6. Cauza <i>Boldea c. României</i> , nr. 19997/02, (hot.), 15 februarie 2007	61
7. Cauza <i>Bucur și Toma c. României</i> , nr. 40238/02, (hot.), 08 ianuarie 2013	225
8. Cauza <i>Bugan c. României</i> , nr. 13824/06, (hot.), 12 februarie 2013	261
9. Cauza <i>Cârlan c. României</i> , nr. 34828/02, (hot.), 20 aprilie 2010 .	147
10. Cauza <i>Ciuvică c. României</i> , nr. 29672/05, (dec.), 15 ianuarie 2013	258
11. Cauza <i>Constantinescu c. României</i> , nr. 28871/95, (hot.), 26 noiembrie 2000	39
12. Cauza <i>Cornelia Popa c. României</i> , nr. 17437/03, (hot.), 29 martie 2011	171
13. Cauza <i>Cumpănă și Mazăre c. României</i> , nr. 33348/96, (hot.), 17 decembrie 2004	48
14. Cauza <i>Dalban c. României</i> , nr. 28114/95, (hot.), 28 septembrie 1999	36
15. Cauza <i>Dumitru c. României</i> , nr. 4710/04, (hot.), 01 iunie 2010 .	154
16. Cauza <i>Enescu și S.C. Editura Orizonturi S.R.L. c. României</i> , nr. 9585/04, (hot.), 25 noiembrie 2008	88
17. Cauza <i>Folea c. României</i> , nr. 34434/02, (hot.), 14 octombrie 2008	71
18. Cauza <i>Frăsilă și Ciocârlan c. României</i> , nr. 25329/03, (hot.), 10 mai 2012	193
19. Cauza <i>Goldstein și S.C. Ring Press S.R.L. c. României</i> , nr. 877/04, (dec.),10 aprilie 2012	190

20. Cauza <i>Ieremiov c. României (nr. 1)</i> , nr. 75300/01, (hot.), 24 noiembrie 2009	114
21. Cauza <i>Ieremiov c. României (nr. 2)</i> , nr. 4637/02, (hot.), 24 noiembrie 2009	119
22. Cauza <i>Ileana Constantinescu c. României</i> , nr. 32563/04, (hot.), 11 decembrie 2012	219
23. Cauza <i>Ivanciuc c. României</i> , nr. 18624/03, (dec.), 08 septembrie 2005	52
24. Cauza <i>Marin c. României</i> , nr. 30699/02, (hot.), 03 februarie 2009	92
25. Cauza <i>Mihaiu c. României</i> , nr. 42512/02, (hot.), 04 noiembrie 2008	85
26. Cauza <i>Niculescu-Dellakeza c. României</i> , nr. 5393/04, (hot.), 26 martie 2013	265
27. Cauza <i>Papaionopol c. României</i> , nr. 17590/02, (hot.), 16 martie 2010	135
28. Cauza <i>Petrina c. României</i> , nr. 78060/01, (hot.), 14 octombrie 2008	77
29. Cauza <i>Rache și Ozon c. României</i> , nr, 21468/03, (hot.), 31 martie 2009	110
30. Cauza <i>Sabou și Pârcălab c. României</i> , nr. 46572/99, (hot.), 28 septembrie 2004	43
31. Cauza <i>Stănciulescu c. României</i> , nr. 14621/06, (dec.), 22 noiembrie 2011	180
32. Cauza <i>Stângu și Scutelnicu c. României</i> , nr. 53899/00, (hot.), 31 ianuarie 2006	57
33. Cauza <i>Șipoș c. României</i> , nr. 26125/04, (hot.), 03 mai 2011	175
34. Cauza <i>Tănăsoaica c. României</i> , nr. 3490/03, (hot.), 16 iunie 2012	209
35. Cauza <i>Tănăsoaica c. României</i> , nr. 3466/03, (dec.), 13 decembrie 2011	183
36. Cauza <i>Toma c. României</i> , nr. 42716/02, (hot.), 24 februarie 2009	96
37. Cauza <i>V.D. c. României</i> , nr. 7078/02, (hot.), 16 februarie 2010.	124

Considerații privind libertatea de exprimare reflectată în cauzele împotriva României

Analiza hotărârilor pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele împotriva României privind libertatea de exprimare, prevăzută de art. 10 din Convenție, ne relevă o imagine obiectivă, pe de o parte, a modului în care în societatea românească, în perioada ulterioară ratificării Convenției, a fost înțeles și exercitat dreptul la libertatea de exprimare de către titularii acestuia, iar, pe de altă parte, maniera în care autoritățile statului au gestionat cadrul și limitele de manifestare a acestei libertăți.

Totodată, prin controlul exercitat de Curtea Europeană în cauzele împotriva statului român s-au stabilit sau reiterat principii jurisprudențiale care, fiind reflectate în hotărârile de condamnare sau în deciziile de inadmisibilitate, trebuie cunoscute și valorificate eficient în continuare, pentru a se asigura condiții adecvate de exercițiu al libertății de exprimare, dar și al unui just echilibru cu alte drepturi și libertăți cu care aceasta poate intra în conflict.

În majoritatea cauzelor împotriva României, privitoare la libertatea de exprimare, Curtea a trebuit să verifice dacă autoritățile interne au păstrat un echilibru just între protecția libertății de exprimare, consacrată de art. 10, pe de o parte și cea a dreptului la reputație al persoanelor în cauză, care, ca element al vieții private, este protejat la art. 8 din Convenție, pe de altă parte. Însă nu au lipsit nici cazurile în care s-a relevat o relație de dependență între lipsa caracterului echitabil al procedurii judiciare, impus de art. 6 par. 1 din Convenție, și încălcarea libertății de exprimare, tot astfel cum uneori Curtea a analizat cauza nu din perspectiva unei ingerințe în exercițiul libertății de exprimare, ci a neîndeplinirii unor obligații pozitive din partea autorităților statului pe temeiul art. 10, fără a se pune astfel problema vreunei relații cu art. 8.

Conținutul dreptului prevăzut de art. 10 cuprinde nu doar libertatea de opinie și cea de a comunica informații sau idei, ci și libertatea de a primi informații, în special cele privind probleme de interes general.

Curtea a amintit în jurisprudența sa că funcției presei de diseminare a informațiilor și ideilor privind toate problemele de interes general i se adaugă dreptul corelativ al publicului de a le primi (*Tănăsoaica c. României*, hot.).

Însă accesul la informațiile din presă poate fi supus unor restrângeri, în situații speciale, Curtea statuând într-o cauză că nu s-a încălcat art. 10 în condițiile în care reclamantul aflat în executarea unei pedepse privative de libertate - care invoca lipsa de acces la informațiile de interes public, și anume la buletinele de știri televizate - nu a fost supus unei interdicții totale privind accesul la presa scrisă sau audiovizuală, ci mai degrabă unor constrângeri de program, inerente vieții în detenție, care se analizează ca ingerință „necesară într-o societate democratică” (*V.D. c. României*).

Obligații pozitive. Exercițarea reală și efectivă a libertății de exprimare nu depinde numai de obligația statului de a se abține de la orice ingerință, ci poate necesita măsuri pozitive de protecție chiar și în relațiile dintre indivizi. Pentru a stabili existența unei obligații pozitive în baza art. 10 din Convenție, Curtea a luat în considerare natura libertății de exprimare în cauză, capacitatea acesteia de a contribui la dezbateră publică, natura și întinderea restricțiilor aplicate libertății de exprimare, existența unor alternative pentru exercitarea acestei libertăți, precum și importanța drepturilor contrare altora sau publicului în general.

Mai mult, Curtea a stabilit că la interesul personal al unui justițiabil de a pune în executare o hotărâre care îi este favorabilă și la interesul general al societății pentru o bună administrare a justiției, care au fost consacrate de Curte în cauzele privind neexecutarea hotărârilor judecătorești definitive, se poate adăuga interesul reclamanților de a li se respecta libertatea de exprimare, prin intermediul executării unei hotărâri judecătorești definitive, concluzionând că a fost încălcat art. 10, întrucât autoritățile naționale nu au adoptat măsuri eficiente pentru a asista reclamanții în punerea în executare a hotărârii judecătorești

definitive și executorii, prin care li se permitea accesul într-un spațiu destinat pentru emiterea de programe radio (*Frășilă și Ciocârlan c. României*).

Obligații negative. Tipuri de ingerințe. Art 10 din Convenție care garantează dreptul la libertatea de exprimare impune în sarcina autorităților statului obligația negativă de a se abține de la orice ingerință în exercițiul acestui drept. Totuși, par. 2 al art. 10 permite existența unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni care - constituind ingerințe în libertatea de exprimare - pe de o parte trebuie interpretate restrictiv, iar pe de altă parte trebuie să satisfacă exigențele privind temeiul legal al acestora, scopul urmărit și caracterul necesar într-o societate democratică.

Ingerințele constatate în cauzele împotriva României sunt variate:

(i) condamnarea la pedeapsa închisorii cu executare (*Sabou și Pîrcălab c. României*);

(ii) condamnarea la pedeapsa închisorii cu suspendarea executării (*Bucur și Toma c. României*);

(iii) condamnarea la pedeapsa amenzii penale (*Cârlan c. României*);

(iv) condamnarea la pedeapsa amenzii penale cu suspendarea executării (*Tănăsoaica c. României, hot.*);

(v) condamnarea la pedeapsa amenzii penale, ulterior grațiate (*Băcanu c. României*);

(vi) aplicarea pedepsei complementare a interzicerii dreptului de a exercita profesia de jurnalist (*Cumpănă și Mazăre c. României*);

(vi) aplicarea unei amenzi administrative (*Boldea c. României*);

(vii) obligarea la publicarea hotărârii judecătorești prin care au fost dispuse sancțiunile (*Goldstein și S.C. Ring Press S.R.L. c. României*);

(viii) obligarea la plata de despăgubiri civile în calitate de autor al faptei imputate (*Papaianopol c. României*);

(ix) obligarea la despăgubiri civile în calitate de persoană responsabilă civilmente (*Antică și S.C. "R" S.A. c. României*);

(x) obligarea la plata cheltuielilor judiciare (*Niculescu-Dellakeza c. României*).

Justificarea ingerințelor

În hotărârile de condamnare a statului român, în pofida caracterului grav, sever și lipsit de proporționalitate al unor sancțiuni penale, Curtea a recunoscut ca fiind „**prevăzute de lege**” ingerințele în libertatea de exprimare a reclamanților, atât cu privire la dispozițiile Codului penal (art. 205-206 pentru amendă penală și pedeapsa închisorii, art. 64-71 pentru pedepsele accesorii și cele complementare, art. 18¹ și 91 pentru amenda administrativă), cât și cu privire la dispozițiile Codului civil din 1864 (art. 998-999 pentru răspunderea directă a autorului faptei imputate, art. 1000 pentru răspunderea persoanei responsabile civilmente, art. 1003 privitor la răspunderea solidară).

Recent Curtea nu s-a arătat însă convinsă că art. 19 și 21 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională, în temeiul cărora reclamantul a fost condamnat la pedeapsa a 2 ani închisoare cu suspendare (în concurs cu infracțiunea de furt prevăzută de art. 208 C.pen.) răspunde cerinței de previzibilitate, care decurge din jurisprudența sa. Totuși, Curtea nu a considerat necesar să soluționeze această chestiune din moment ce măsura în litigiu era, din alte motive, incompatibilă cu art. 10 din Convenție (*Bucur și Toma c. României*).

Scopurile urmărite prin ingerințele respective vizau în majoritatea cazurilor protecția reputației sau drepturilor altora, dar nu au lipsit nici cele privind prevenirea și pedepsirea infracțiunilor care aduc atingere siguranței statului (*Bucur și Toma c. României*) sau garantarea autorității judecătorești (*Cornelia Popa c. României*).

Caracterul necesar al ingerinței într-o societate democratică. Principiile fundamentale în această privință sunt consacrate în jurisprudența istorică a Curții și au fost reiterate în cauzele împotriva României.

Adjectivul «necesar», în sensul art. 10 par. 2 din Convenție, presupune existența unei «nevoi sociale imperioase». Statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere atunci când stabilesc dacă există o astfel de nevoie, dar aceasta este compatibilă cu un control european, în ceea ce privește atât legislația, cât și hotărârile care o aplică, inclusiv cele pronunțate de o instanță independentă.

În exercitarea puterii sale de control, Curtea nu are sarcina de a se substitui autorităților naționale competente, ci mai degrabă de a examina, din perspectiva art. 10, hotărârile pronunțate de acestea în temeiul puterii lor de apreciere. Acest lucru nu echivalează cu limitarea controlului la a stabili dacă statul pârât și-a exercitat puterea discreționară în mod rezonabil, cu atenție și cu bună-credință; sarcina Curții este de a analiza ingerința incriminată în lumina cauzei în ansamblu și de a stabili dacă a fost „proporțională cu scopul legitim urmărit” și dacă motivele prezentate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt „relevante și suficiente” (*Bucur și Toma c. României*).

Natura și gravitatea sancțiunii aplicate sunt de asemenea elemente care trebuie luate în considerare atunci când se apreciază **proporționalitatea ingerinței**.

Atingerea adusă libertății de exprimare a reclamantului, în calitate de jurnalist, prin aplicarea unei sancțiuni cu închisoarea, nu poate fi considerată în principiu ca fiind necesară într-o societate democratică (*Dalban c. României*).

Deși stabilirea pedepselor este în principiu de competența instanțelor naționale, Curtea consideră că aplicarea pedepsei închisorii pentru o infracțiune în domeniul presei nu este compatibilă cu libertatea de exprimare a jurnaliștilor, garantată de art. 10 din Convenție, decât în circumstanțe excepționale, mai ales atunci când au fost grav afectate alte drepturi fundamentale, ca de pildă în cazul difuzării unui discurs de incitare la ură sau violență.

Tot astfel, deși nu a fost executată (fiind grațiată), condamnarea jurnaliștilor la pedeapsa închisorii, dublată de interdicția exercitării profesiei de jurnalist timp de un an, nu este proporțională cu scopul legitim urmărit prin hotărârea instanțelor române, fiind astfel încălcat art. 10 din Convenție. Măsurile constând în aplicarea pedepselor complementare care conduc la limitarea activității jurnaliștilor trebuie examinate în amănunt și nu se justifică decât în circumstanțe excepționale (*Cumpănă și Mazăre c. României*).

Curtea a apreciat ca deosebit de severe sancțiunile constând în pedeapsa închisorii pentru primul reclamant (10 luni închisoare, din care a efectuat 45 de zile) și, respectiv, amenda penală cu suspendare

pentru al doilea reclamant, la care s-a adăugat obligarea acestora la plata unei despăgubiri în cuantum de 30 milioane ROL, ceea ce echivalează cu 1.582,42 EUR la momentul plății sau echivalentul a de douăsprezece ori salariul lunar mediu (*Sabou și Pârcălab c. României*).

Aplicarea sancțiunii amenzii penale nu constituie în sine o problemă de convenționalitate, Curtea statuând recent (*Antonescu c. României*, nr. 31029/05, hot. din 21 februarie 2012) că aplicarea sancțiunii amenzii penale reclamantului, în cuantum de 30.000.000 ROL, și obligarea acestuia la plata daunelor morale de 1.000 ROL a constituit o măsură proporțională cu scopul urmărit.

Însă, spre deosebire de cauza *Antonescu c. României* (în care reclamantul era ministru secretar de stat în cadrul Ministerului Culturii), trebuie subliniat că, într-adevăr, Curtea privește cu reticență urmărirea penală și judecarea jurnaliștilor, acest tip de măsuri putând avea un efect disuasiv asupra activității acestora de investigație și informare.

În acest sens, Curtea a apreciat că mijloacele folosite de către instanțe au fost disproportionale față de scopul urmărit, respectiv protecția reputației sau a drepturilor altora, în condițiile condamnării reclamantei pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie - prin publicarea unei lucrări - la pedeapsa amenzii penale de 5.000.000 ROL, la plata daunelor interese și cheltuieli judiciare (*Ileana Constantinescu c. României*).

Nici chiar suspendarea executării pedepsei amenzii aplicate nu poate escamota caracterul disuasiv al sancțiunii asupra jurnaliștilor în exercitarea libertății de exprimare, Curtea constatând potențialul efect descurajator asupra reclamantului a sancțiunii amenzii penale în cuantum de 5.000.000 ROL (adică aproximativ 160 EUR) aplicată pentru infracțiunea de insultă (art. 205 C.pen.) și suspendată condiționat și obligarea la plata, în solidar cu publicația, a unei despăgubiri de 10.000.000 ROL (*Tănăsoaica c. României*, hot.).

Nu este exclusă însă existența caracterului necesar și proporțional al unei sancțiuni constând în amendă penală aplicată chiar jurnaliștilor dacă, raportat la ansamblul circumstanțelor cauzei, s-au depășit limitele criticii admisibile, prin nesocotirea deontologiei profesionale. Astfel, Curtea a apreciat că exigența proporționalității este îndeplinită în

condițiile în care aplicarea unei amenzi penale de aproximativ 300 EUR unui jurnalist și obligarea sa la plata de despăgubiri de aproximativ 1.800 EUR nu reprezintă măsuri deosebit de severe, în condițiile în care afirmațiile sale erau defăimătoare și vizau distrugerea credibilității unei persoane publice – redactor-șef al unui cotidian național (*Mihaiu c. României*).

Constatând că decizia pronunțată de instanța națională prin care reclamantului i s-a aplicat o amendă administrativă se încadrează în noțiunea de condamnare penală în sensul autonom al Convenției, cu atât mai mult cu cât fapta comisă era incriminată de Codul penal, Curtea a reținut încălcarea art. 10 din Convenție, întrucât condamnarea reclamantului jurnalist la plata unei amenzi administrative pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie constituie o atingere disproporționată a libertății de exprimare, care nu a fost necesară într-o societate democratică și pe care autoritățile nu au justificat-o în mod relevant și suficient, iar faptul că sumele impuse reclamantului de către instanțele naționale au fost moderate, nu poate schimba concluzia de mai sus (*Jeremiov c. României nr. 1*).

În condițiile în care, cel puțin pentru moment, incriminarea insultei și calomniei este incertă - rămânând de văzut eventuala intervenție a legiuitorului în materie - problematica privind natura și proporționalitatea sancțiunilor se circumscrie, în principiu, la posibilitatea obligării la despăgubiri civile și, implicit, cuantumul acestora.

Analizând jurisprudența Curții în cauzele împotriva României (și nu numai), constatăm că acest **criteriu al „proporționalității” ingerinței**, deși enunțat distinct, nu poate fi disociat de celelalte elemente care configurează paradigma de analiză a caracterului necesar al ingerinței într-o societate democratică, anume **„nevoia socială imperioasă”** și, îndeosebi, **„motivele pertinente și suficiente”** oferite de instanțele naționale. Cu alte cuvinte, în cazul unei ingerințe constând în obligarea la daune morale (nu ne referim la alte sancțiuni care pot conduce prin gravitatea lor la constatarea încălcării, cum ar fi de pildă pedeapsa închisorii sau amenzi penale), cel mai adesea analiza de proporționalitate este influențată decisiv de celelalte elemente ale cauzei și, îndeosebi, de aptitudinea acestora de a se putea converti eficient în „motive pertinente și suficiente” pentru justificarea ingerinței.

O asemenea concluzie poate conduce la ideea unei preeminențe în importanță a „motivelor pertinente și suficiente” în raport cu exigența proporționalității, dar și a unor dificultăți în identificarea de criterii jurisprudențiale privitoare la quantumul despăgubirilor pentru atingeri aduse libertății de exprimare.

De pildă, *Curtea, după ce a constatat că instanțele interne au furnizat „motive pertinente și suficiente” pentru a reține încălcarea de către reclamant a „onoarei, demnității și reputației” unui politician, a conchis, de asemenea, că sancțiunea aplicată, și anume obligarea la daune morale în quantum de 500.000.000 ROL (aproximativ 13.600 EUR), nu a fost una disproporționată, prin raportare la scopul legitim urmărit (Ciuvică c. României).*

Într-o altă cauză Curtea a constatat încălcarea art. 10 din Convenție, reținând că prin faptul că instanța națională nu a oferit motive pertinente și suficiente prin decizia sa de obligare a reclamantului la daune morale, ingerința nu a fost una „necesară într-o societate democratică” în sensul art. 10 par. 2 din Convenție, fără a mai fi necesară examinarea condiției proporționalității (Bugan c. României).

Corelarea aspectului privind quantumul despăgubirilor cu celelalte elemente ale cauzei este esențială pentru analiza proporționalității, neputând fi ignorată specificitatea libertății de exprimare în domeniul presei și îndeosebi caracterul potențial disuasiv al măsurilor privind obligarea jurnaliștilor de investigație la despăgubiri.

În acest sens, Curtea nu a putut ignora valoarea relativ mare a sancțiunii impuse reclamantului (obligarea la despăgubiri în quantum de 15.000.000 ROL), subliniind că impunerea unor asemenea sancțiuni ziariștilor de investigație, fără să se fi demonstrat că și-au încălcat îndatoririle și responsabilitățile, este de natură să îi descurajeze pe aceștia să se exprime cu privire la chestiuni care prezintă un interes general, precum presupusele nereguli în modul de conducere a unei instituții publice. Efectul disuasiv pe care îl are teama de asemenea sancțiuni pentru exercitarea de către acești ziariști a libertății lor de exprimare este evident (*Papaionopol c. României*).

Exigența de proporționalitate trebuie satisfăcută și cu privire la măsurile dispuse de instanțele naționale asupra persoanelor responsabile

civilmente, de regulă societăți de editare a publicațiilor sau de radio-difuziune.

Curtea a remarcat valoarea extrem de ridicată a despăgubirilor (100.000.000 ROL) ce trebuiau plătite de persoana responsabilă civilmente, de aproximativ treizeci de ori salariul mediu lunar în România la momentul faptelor, și care depășea de trei ori maximul amenzii penale prevăzute la momentul respectiv pentru calomnie. O astfel de sancțiune este contrară justului echilibru care trebuie păstrat între dreptul societății reclamante la libertatea de exprimare și cerințele interesului general al societății (*Antică și S.C. "R" c. României*).

Nici cheltuielile judiciare la care este obligată persoana sancționată pentru depășirea limitelor libertății de exprimare nu se sustrag controlului Curții, aceste cheltuieli constituind un element care nu trebuie ignorat în aprecierea proporționalității ingerinței. De pildă, s-a constatat că obligarea reclamantului la plata de despăgubiri și cheltuieli judiciare, în quantum total de aproximativ 1.100 EUR, a avut un impact asupra situației patrimoniale a acestuia (*Niculescu-Dellakeza c. României*).

Contextul în care se manifestă libertatea de exprimare dobândește o importanță majoră pentru identificarea limitelor permise în exercitarea acestui drept. Curtea acordă o atenție sporită acestui aspect, subliniind necesitatea luării în considerare a tuturor circumstanțelor contextului în care au fost făcute afirmațiile.

În controlul exercitat asupra ingerințelor (sau obligațiilor pozitive) autorităților române, Curtea a luat în considerare inclusiv situația existentă la nivelul societății în privința libertății presei.

S-a subliniat că rolul presei în funcționarea democrației devine cu atât mai indispensabil atunci când independența presei suferă presiuni externe exercitate de politicieni și deținători ai puterii economice. Prin urmare, trebuie să se acorde o importanță specială contextului libertății presei din România la momentul faptelor. Or, conform rapoartelor întocmite de mai multe organizații naționale și internaționale, situația presei din România în perioada 2002-2004 nu era satisfăcătoare. În aceste rapoarte se subliniază, între altele, faptul că presa locală se afla, direct sau indirect, sub controlul responsabililor politici sau economici

ai regiunii. Curtea nu a putut ignora faptul că, în respectiva cauză, reclamantul afirma că a suferit presiuni politice și economice care au determinat vânzarea unei părți din participația sa la o societate de televiziune. În aceste condiții măsurile pe care trebuia să le adopte statul, având în vedere rolul acestuia de garant al pluralismului și al independenței presei, au o importanță considerabilă (*Frasilă și Ciocârlan c. României*).

Tot privitor la contextul (cel mai adesea legat de dezbaterile privind corupția funcționarilor din instituțiile și administrația publice) în care trebuie evaluate afirmațiile supuse analizei, amintim și situația „**avertizorilor**”, adică a persoanelor care, având cunoștința de anumite fapte sau de diferite tipuri de acte ilicite, încearcă să le semnaleze autorităților sau publicului și prin aceasta se expun inevitabil unor sancțiuni.

Curtea a făcut recent o aplicație detaliată a principiilor în materia protecției avertizorilor, sancționând statul român pentru condamnarea unei persoane care a devoalat ilegalități privind modalitatea de interceptare și înregistrare a convorbirilor de către Serviciul Român de Informații (*Bucur și Toma c. României*).

În schimb Curtea a refuzat să recunoască o asemenea protecție persoanei care, având cunoștința de existența unei situații de incompatibilitate profesională a unui coleg de-al său, a făcut-o direct publică, Curtea subliniind faptul că o astfel de dezvăluire ar trebui să fie făcută în primul rând unui superior, altei autorități competente sau altui organism competent și numai atunci când acest lucru este evident imposibil, informațiile ar putea, în ultimă instanță, să fie dezvăluite publicului (*Stănciulescu c. României*).

Curtea relevă constant necesitatea abordării cauzei din perspectiva **tuturor circumstanțelor**, caracterul justificat al unei ingerințe neputându-se stabili decât prin raportare la toate elementele existente și prin apelul la toate criteriile jurisprudențiale relevante.

Evaluarea corelată a tuturor elementelor speței și aplicarea conjugată a criteriilor jurisprudențiale (precum relația dintre libertatea de exprimare prevăzută de art. 10 și dreptul la imagine, bună reputație și viață privată, protejate de art. 8 din Convenție; calitatea, funcția

sau notorietatea persoanei supuse criticii jurnalistice; stilul jurnalistic, forma și contextul în care este formulat și transmis mesajul critic; interesul public pentru tema dezbătută de jurnalist; buna-credință a jurnalistului; raportul dintre judecăți de valoare și fapte materiale concrete; doza de exagerare și provocare specifică limbajului jurnalistic; protejarea surselor jurnalistice; natura și proporționalitatea sancțiunii) conduce la stabilirea cu exactitate a unei eventuale depășiri a limitelor criticii admisibile în fiecare caz concret și, foarte important, permite oferirea de către instanțele naționale a unor argumente „relevante și suficiente” pentru sancțiunile și măsurile care se impun.

Într-o cauză Curtea nu a fost convinsă că instanțele judecătorești naționale au ținut cont de contextul politic în care observațiile au fost făcute și nici de interesul general în cauză și anume că acestea au fost formulate în cadrul unei conferințe de presă pe o temă de interes general, respectiv atribuirea de către primărie a imobilelor cu destinație comercială (*Cârlan c. României*).

*Într-o recentă hotărâre de condamnare a statului român s-a reținut că, întrucât în procedurile interne au fost ignorate elementele evidențiate de Curte, aceasta a constatat că instanța națională de recurs “nu a acordat atenție contextului în care articolul în cauză a fost publicat”, astfel că aceasta nu a oferit motive “relevante și suficiente” pentru justificarea măsurilor dispuse asupra reclamantului (*Niculescu-Dellakeza c. României*). **Tema supusă dezbaterii, interesul public pentru subiect, disocierea de aspectele din viața privată** sunt elemente de la care trebuie pornit orice demers de evaluare a caracterului necesar al unei ingerințe în libertatea de exprimare întrucât, pe de o parte, limitele criticii admisibile sunt mai largi în privința unor teme de interes general, iar pe de altă parte, trebuie asigurat dreptul publicului de a primi astfel de informații.*

Teme de interes general, relevate în cauzele împotriva României se refereau la:

(i) administrarea patrimoniului statului și modul în care oamenii politici își îndeplinesc mandatul (*Dalban c. României*);

(ii) șomajul, posibilitățile de a găsi un loc de muncă în străinătate și corupția invocată în administrație (*Barb c. României*);

(iii) gestionarea patrimoniului statului, prin acordarea de împrumuturi directe întreprinderilor (*Antică și S.C. „R” S.A. c. României*);

(iv) accesul la propriul dosar întocmit de securitate și deconspirarea caracterului de poliție politică al acestei organizații, cât și ineficacitatea activității CNSAS; colaborarea lui A.P., figură publică foarte cunoscută în România, cu securitatea. (*Andreescu c. României*);

(v) încrederea societății în justiție, comportamentul și atitudinea legate de activitatea de magistrat (*Cornelia Popa c. României*);

(vi) protejarea drepturilor de autor care, în afară de interesul personal pe care reclamanta l-a găsit în revendicarea proprietății intelectuale a părintelui său, este de asemenea o problemă de interes general în societatea contemporană, în mod special în cercurile științifice și în mediile profesionale (*Ileana Constantinescu c. României*);

(vii) modul de funcționare a sistemului de restituire a proprietății (*Dumitru c. României*);

(viii) corupția unor înalți funcționari care aparțin poliției și puterii judecătorești (*Stângu și Scutenicu c. României*).

Instanțele naționale adesea fie au ignorat tema de interes general în cadrul căreia s-au emis criticile supuse judecării, fie au acordat preeminență altor aspecte în dauna interesului public pentru tema respectivă.

De pildă, Curtea nu a fost convinsă că instanțele judecătorești naționale au ținut cont de contextul politic în care observațiile au fost făcute și nici de interesul general în cauză și anume că acestea au fost formulate în cadrul unei conferințe de presă pe o temă de interes general, respectiv atribuirea de către primărie a imobilelor cu destinație comercială (*Cârlan c. României*).

Tot astfel, într-o altă cauză, în ceea ce privește subiectul articolului, Curtea a observat că analiza articolului în litigiu făcută de instanțele interne s-a axat pe afirmații considerate defăimătoare, fără ca acestea să fie totuși puse, în cadrul raționamentului, în contextul lor. În absența unei analize critice și circumstanțiale a articolului în litigiu, o astfel de metodă nu permite identificarea cu suficientă certitudine a motivelor